

LAPSEN HUOLTO- JA TAPAAMISOIKEUS SEKÄ ELATUSAPU

Perustietoa huolto-, tapaamis- ja elatusasioista
vanhemmille

Katriina Marjakoski, lastenvalvoja, Nokian kaupunki
katriina.marjakoski@nokiankaupunki.fi
Puh. 050-3958744 (puhelinaika ma, ti, to ja pe klo 11-12)

YLEISTÄ

Vanhempien erossa lapsen kannalta keskeistä on se, miten lapsen suhde molempiin vanhempiin voi jatkua ja miten vanhemmat toteuttavat yhteistä jaettua vanhemmuutta. Eron pitäisi olla vanhempien välinen – ei lapsen ja vanhemman välinen. Lapsen turvallisuuden tunnetta ja kokonaisvaltaista hyvinvointia tukee tieto arjen jatkumisesta ja tieto siitä, miten hän voi pitää yhteyttä vanhempaan, jonka luona ei asu.

Erotilanteessa vanhempien tulee päättää lapsen huoltoon, asumiseen, tapaamisiin ja elatukseen liittyvistä asioista. Kaikista näistä asioista voidaan tehdä sopimus lastenvalvojan luona. Vanhemmat määrittelevät keskenään sopimusten sisällön ja lastenvalvoja kirjaa sopimukset määrämuotoon sekä vahvistaa sopimukset, mikäli ne ovat lapsen edun mukaisia.

Mikäli vanhemmat eivät keskenään pääse yksimielisyyteen lapsen/lasten huoltoon, asumiseen, tapaamisiin ja elatukseen liittyvistä asioista, tulee asia saattaa käräjäoikeuden päätettäväksi ns. riita-asiana.

Päätöksenteon tueksi ja apuvälineeksi eron jälkeiseen vanhemmuuteen on esim. vanhemmuussuunnitelma. Suunnitelma auttaa vanhempia keskustelemaan asiallisesti lasten arjen sujumisesta eron jälkeen. Suunnitelman avulla vanhemmat voivat sopia asioiden järjestämisestä ja keskinäisestä työnjaosta niin, että molemmat tietävät, mistä he ovat vastuussa ja mitä heiltä odotetaan; www.stm.fi/vanhemmuussuunnitelma

LAPSEN HUOLTO

Eron jälkeen lapsen huolto voidaan uskoa molemmille vanhemmille yhteisesti tai yksin toiselle vanhemmalle. Huolto ja huoltajuus tarkoittavat nimenomaan vastuuta ja päätäntävaltaa lapsen henkilökohtaisissa asioissa. Sen sijaan elatusvelvollisuus ja tapaamis- ja luonapito-oikeudet ratkeavat eri sääntöjen mukaan.

Yhteishuollossa vanhemmat vastaavat yhdessä lapsen kasvatuksesta ja hoidosta ja tekevät yhdessä niitä koskevat päätökset. Yhteishuollossa molemmilla vanhemmilla on oikeus saada lasta koskevia tietoja viranomaisilta. Yhteishuolto ei poista lapsilisän yksinhuoltajakorotusta eikä vaikuta elatusmaksun määrään. Yhteishuolto onnistuu parhaiten silloin, kun vanhemmat kykenevät yhdessä ratkaisemaan lapseen liittyviä asioita ja heidän välillään vallitsee kohtuullinen yhteisymmärrys lapsen tilanteesta ja tarpeista.

Yksinhuolto tarkoittaa sitä, että lapsen huolto voidaan uskoa vain toiselle vanhemmalle, vaikka molemmat ovat soveliaita huoltajaksi. Vanhemmat voivat sopia keskenään, tuleeko lapsen huoltajaksi isä vai äiti. Vaihtoehtoisesti tuomioistuin voi päättää yksinhuollosta.

ASUMINEN ja TAPAAMISOIKEUS

Kun vanhemmat eivät asu yhdessä, lapsen tulee olla kirjoilla, jommankumman luona. Vanhemmat voivat sopia myös vuoroasumisesta (tapaamisia vähintään 40% vuodesta), mutta siinäkin tapauksessa lapsen virallinen osoite on yhden vanhemman osoitteessa.

Laki turvaa lapselle oikeuden pitää, vanhempien erosta huolimatta, yhteyttä molempiin vanhempiinsa, ja säilyttää suhteet kumpaankin riippumatta huoltomuodosta. Sisällöllisesti tapaamissopimus voidaan muotoilla vanhempien toivomalla tavalla, huomioiden sopimuksen täytäntöönpanomahdollisuus. Yleisintä on, että lapselle vahvistetaan oikeus tavata muualla asuvaa vanhempaansa säännöllisesti sekä vahvistetaan juhlapyhiä ja loma-aikoja koskevia järjestelyjä.

Tarkkaan määritelty tapaamissopimus ei ole välttämätön. Lapsen ikä samoin kuin lapsen ja vanhemman suhteen laatu tai vanhempien vuorotyöt saattavat edellyttää tavanomaisesta poikkeavia järjestelyjä. Lähtökohtaisesti tärkeää on huolehtia siitä, että lapsen ja vanhemman välinen suhde jatkuu vanhempien erosta huolimatta. Oleellisinta tapaamisjärjestelyjen onnistumisessa on vanhempien joustavuus, kyky sovitella ja huomioida toisen vanhemman toiveita. Tapaamisoikeutta koskevan sopimuksen tekeminen määrääjäksi on yksi keino, jolla muuttuvia olosuhteita (mm. lapsen ikä, lapsen ja vanhemman vieraantunut suhde tmv.) voidaan ottaa huomioon.

ELATUSAPU

Lapsen elatuksesta annetun lain mukaan molemmat vanhemmat vastaavat lapsen elatuksesta kykynsä mukaan. Erotilanteessa se vanhempi, jonka luona lapsi ei asu, maksaa osuutensa elatusapuna tai muulla sovitulla tavalla. Vuoroasumistilanteessa elatusvelvollisuus voidaan vahvistaa kummalle tahansa vanhemmista, virallisella osoitteella ei ole merkitystä.

Elatusapu on tarkoitettu lapsen tarpeisiin. Lain mukaan lapsella on oikeus riittävään elatukseen, joka käsittää lapsen kehitystason mukaisten aineellisten ja henkisten tarpeiden tyydyttämisen, lapsen tarvitseman hoidon ja koulutuksen sekä tästä aiheutuvat kustannukset. Vanhempien elatuskykyä arvioitaessa otetaan huomioon heidän ikänsä, työkykynsä ja mahdollisuutensa osallistua ansiotyöhön, käytettävissä olevien varojen määrä sekä muu elatusvastuu.

Elatusavun määrästä ei ole lakitasoisia säädöksiä. Elatusavun laskemiseen voidaan soveltaa kolmiportaista mallia:

1. vaiheessa arvioidaan lapsen tarve, joka otetaan laskennalliseksi lähtökohdaksi.
2. vaiheessa otetaan huomioon vähentävinä tekijöinä perhepoliittiset etuudet (lapsilisä) ja lapsen oma elatuskyky.
3. vaiheessa vertaillaan molempien vanhempien nettotuloja vähennettynä hyväksytyillä menoilla ja arvioidaan kummallekin koitua elatusvastuusuhde, joka ei välttämättä ole yhtä suuri, koska vanhempien tulot ja varallisuus voivat olla hyvin eritasoiset. Lopuksi tarkistetaan elatusvelvollisen maksukyky, niin että hänelle jää välttämättömien menojen vähentämisen jälkeen riittävästi varoja elinkustannuksiinsa.

Malli ei kuitenkaan ole soveltuva vuoroviikkoasumistilanteessa.

Mikäli lastenvalvoja arvioi, että elatusavusta voidaan tehdä alle elatustuen jäävä sopimus elatusvelvollisen puutteellisen elatuskyvyn perusteella, siitä tulee maininta sopimukseen. Tällöin lapsen kanssa asuvalla vanhemmalla on oikeus saada puuttuva osa elatustukena Kelasta. Täysimääräisen elatustuen määrä on 1.1.2021 alkaen 167,35 e/kk.

NÄIN VALMISTAUDUT LASTENVALVOJAN TAPAAMISELLE SOPIMUSASIOISSA

Varattuasi ajan lastenvalvojalle, ilmoita varatusta ajasta lapsen toiselle vanhemmalle ja varmista hänen läsnäolonsa tapaamiselle.

Vanhempien olisi hyvä keskustella etukäteen keskenään asioita, joista he ovat tulossa lastenvalvojalle laatimaan sopimusasiakirjoja. Sovinnon löytäminen on keskeisen tärkeää, sillä sovinto vähentää ristiriitoja ja on siten lapsen edun mukaista, helpottaen lapsen elämää.

Lasten huoltoon, asumiseen, tapaamisoikeuteen ja elatukseen liittyvissä asioissa asianosaisia ja sopijaosapuolia ovat vanhemmat. Lastenvalvoja ei määrää sopimusten sisällöstä vaan sopimusneuvottelut käydään vanhempien kesken. Lastenvalvoja avustaa vanhempia pääsemään sopimukseen ja laatii sovitusta asioista täytäntöönpanokelpoisen asiakirjan.

Lapsen asioista sovittaessa lähtökohtana tulee olla lapsen etu. Vanhempien tulee neuvotella ja punnita eri vaihtoehtoja ennen muuta lapsen kannalta ja harkinnassa on tärkeää huomioida se, kuinka lapsen arkeen kuuluvat asiat järjestyvät käytännössä parhaiten, kuormittamatta lasta liikaa. Lapsen mielipide tulee selvittää, keskustelemalla lapsen kanssa asioista, mutta lapsi ei voi itse päättää asioista. Päätöksenteko on vanhempien tehtävä.

Vanhempien tulee aina ensiksi ratkaista se, kumman vanhemman luona lapsi jatkossa asuu eli kumman vanhemman osoitteessa lapsen virallinen osoite on. Lapsi voi asua myös vuoroviikoin (tapaamisia vähintään 40% vuodesta), tästä huolimatta virallinen osoite on vain yhdessä osoitteessa. Tälle sopimukselle pohjautuvat muut sovittavat asiat.

Vanhempien on hyvä pohtia ennen lastenvalvojan tapaamista, kuinka lapsi tapaa ja pitää yhteyttä siihen vanhempaan, jonka luona lapsi ei asu. Tapaamissopimuksessa on syytä ottaa huomioon mm. lapsen ikä, päivähoito/koulu, harrastukset ja vanhempien kotien välinen etäisyys. Mahdollisten erimielisyytilanteiden välttämiseksi olisi hyvä, että tapaamisoikeus olisi määritelty mahdollisimman tarkasti. Sopimuksen tavoitteena on turvata lapselle säännöllinen yhteydenpito toiseen vanhempaansa, luoden turvaa lapsen elämään.

Tapaamisoikeudesta sovittaessa on hyvä sopia normaalin viikkorytmin lisäksi myös lomien ja juhlapyhien vietosta. Lisäksi tapaamissopimuksessa voidaan sopia tapaamisten lisäksi muusta yhteydenpidosta sekä lapsen kuljettamisesta ja tarvittaessa myös tapaamismatkakulujen jakamisesta.

Lapselle voidaan vahvistaa suoritettavaksi elatusapua, jos vanhempi ei muulla tavoin huolehdi lapsen elatuksesta. Ennen lastenvalvojan tapaamista vanhempien on hyvä miettiä mitkä ovat lapsen säännölliset menot, kuten lapsen päivähoitoon, koulutukseen, harrastamiseen tai vakuutukseen liittyvät kustannukset. Lastenvalvoja voi tapaamisella vanhempien toiveesta laatia laskelman, jonka antamaa ehdotusta elatusavun suuruudesta vanhemmat voivat soveltuvin osin käyttää apuna sopiessaan elatusavun määrästä. Laskelmaa varten kummankin vanhemman on ilmoitettava tulonsa ja menonsa. Tapaamisella olisi lisäksi hyvä olla mukana kummankin vanhemman tulo- ja menotositteet.